

Editörün Notu: Okumuş olduğunuz bu yazı, [Bob Avakian'ın Tüm Tanrılardan Kurtulun Kitabından alınmıştır.](#)

Köktendincilik, Emperyalizm ve “Terörle Savaş”

Burada, genel olarak dine karşı çıkanlar da dahil, insanların oldukça sık bir biçimde gündeme getirdiği bir iddiaya cevap vermek önem taşımaktadır. Bu, köktendincilik bütünüyle kötü ve zararlı olmasına rağmen İslâmî köktendinciliğin özellikle daha kötü ve tehlikeli bir şey olduğu iddiasıdır. Örneğin, *The End Of Faith, Religion, Terror, and the Future of Reason* (İnanç, Din ve Terörün Sonu ve Aklın Geleceği) ve *Letter to a Christian Nation* (Hristiyan bir Halka Mektup) adlı kitapların yazarı Sam Harris’in tutumu budur. *God Is Not Great, How Religion Poisons Everything* (Tanrı Yüce Değildir, Din Her Şeyi Nasıl Zehirliyor) adlı son kitabının başlığında burada söz ettiğim çelişkiyi yoğunluklu bir biçimde özetleyen Cristopher Hitchens oldukça açık ve saldırgan bir biçimde bu iddiayı gündeme getirmektedir. Hitchens’ın kitabının, başlığın ikinci kısmında ifade edildiği üzere dine karşı genel bir eleştiri içermekle birlikte, başlığın ilk kısmından anlaşıldığı gibi özellikle İslâmiyet’e yönelik kasıtlı bir yayılım ateşi içerdiği kesindir. Bu adeta Tanrı Yücedir şeklindeki yaygın İslâmî duanın “negatif aksi”dir. Bu yaklaşımın Bush rejimi ve genel olarak ABD emperyalistlerinin tutumuyla ve onların “teröre karşı savaş”ta hedef gösterdikleri “aşırı İslâmcılar” anlayışıyla nasıl iç içe geçtiğini görmek zor değildir.

Öncelikle, şimdiye dek anlatılanlara bakıldığında, kutsal metinler ve Hristiyanlık geleneği göz önüne alındığında Hristiyanlığın esasları açısından İslâmiyet’ten farklı veya ondan daha iyi olduğunu iddia etmenin hiçbir dayanağı olmadığı çok açık biçimde görülmektedir. Hristiyan köktendincilerin bunların Tanrı’nın harfiyen uyulması gereken yanılmaz kelâmı olduğunda direterek, bu dini geleneğin ve metinlerinin kelimesi kelimesine kabul edilmesini, uygulanmasını dayatma yönündeki herhangi bir girişimi yalnızca muazzam boyutlarda dehşete yol açabilir. Tekrarlayalım, bunların hepsi insanlığın aşması ve sonsuza dek arkasında bırakması gereken şeylerdir.

Muhtemelen İslâmî köktendincilik ile Hristiyan köktendincilik arasında içerik düzeyinde farklı addedilecek herhangi bir şey olmadığı bilindiği halde, İslâmî köktendinciliğin Hristiyan köktendincilikten biraz daha kötü olduğunu savunanların ortak iddiası şudur: Evet, kapsamı açısından aynı korkunçlukta olsalar da özellikle -Hristiyan köktendinciliğin önemli bir olgu olduğunu görmezden gelmenin veya reddetmenin giderek zorlaştığı- ABD gibi bir ülkede, devlet ile kilise ayrılığının Anayasal devletin temel taşlarından biri olması bu tür bir köktendinciliğin yaratacağı etkiyi ve tehlikeyi sınırlayacak

ve hafifletecektir. Öncelikle, bu ayrılık varolmakla birlikte hiçbir zaman mutlak biçimde uygulanmamıştır. Dahası, Hristiyan köktendincilerin ve bu köktendincileri temsil eden ya da onlarla ittifak yapan egemen sınıfların içindeki kudretli güçlerin ortak saldırısı altındaki bir ayrılıktır (egemen sınıfların bu köktendinciliğin bizzat savunucusu olmayan kesimleri de köktendincilerle uzlaşmak ve toplum hayatında dini teşvik etmek için büyük bir çaba sarf etmektedir. Örneğin, başkanlık seçimlerinde her önemli Demokrat Parti adayı dinine ne kadar bağlı olduğunu tekrar tekrar söylemektedir). Teokratik Hristiyan Faşistlerin -ve egemen sınıfın muhalif kesimlerinden hiçbirinin buna karşı çıkmamasının- yarattığı tehlike çok gerçektir. Ve Bush'un neredeyse hiç sevilmeyen bir başkana dönüşmüş olması kilise ile devlet arasındaki ayrılığa yönelik bu tehdidi azaltmamış, stratejik anlamda zayıflatmamıştır.

İslâmiyet'in egemen din olduğu ülkelerde toplumun burjuva-demokratik dönüşümünün tamamlanmadığı (her yerde durum böyle olmasa da) genel anlamda doğrudur. ABD gibi ülkelerde gerçekleşen bu dönüşümün temel yönlerinden biri kilise ve devletin birbirinden (görece) ayrılması olmuştur. İslâmiyet'in egemen ve kurumsallaşmış öğretileriyle prensipleri bir tarafta din ile siyaset ve hukuk arasındaki, diğer tarafta ise din ile "genellikle sivil toplum" diye anılan şey arasındaki ayrılığı reddetmektedir. Fakat aynı şey Hristiyanlık ve Hristiyanlığın egemen din olduğu devletlerde de tarihlerinin çoğu kısmında geçerli olmuştur. Bu durumun değişmesi tarihsel anlamda yalnızca görece çok yakın bir dönemde, sözünü ettiğim burjuva-demokratik dönüşümler aracılığıyla mümkün olabilmıştır. Ve bir kural olarak, kapitalist sistemin gelişimi ve zafer kazanması sayesinde böylesi bir burjuva demokratik dönüşümden geçen ülkeler emperyalist güçler haline gelmiş, İslâmiyet'in egemen din olduğu ülkeler de dahil olmak üzere Üçüncü Dünya'da emperyalist fetihlerle egemenlik kurarak kilise ile devletin ayrılmasını içeren türden dönüşümleri engelleyen en önemli faktörü oluşturmuşlardır. Üçüncü Dünya ülkelerinin görece "geri kalmışlığı" sürekli bir biçimde sömürgeciliğe ve emperyalist fetihlere meşruiyet kazandırmak amacıyla kullanılmıştır. Bu emperyalist fetihler ve sömürü hem yoz ve despotik "yerel hükümetler" kurulup desteklenmesine, nüfusun büyük bir çoğunluğunun yaşam tarzının ve yaşam koşullarının tahrip edilmesine yol açmış hem de -eleştirel düşünceyi teşvik eden, dinî dogmalara karşı çıkan ve siyasetin resmi dinden ayrılmasına katkı yapan Aydınlanmacılığın ileri yönleri gibi- "Batı" ile ilişkilendirilen fikirleri halkın ihtiyaçlarına yabancı ve zıt olarak tanımlayan eğilimleri fiilen *güçlendirmiştir*.

Hristiyan köktendinciliğin her yönüyle İslâmî köktendencilik kadar kötü olduğu doğru olsa bile, Hristiyan köktendincilerin insanları ve binaları havaya uçurmadıkları ve genellikle terörist eylemlere karışmadıkları, ancak İslâmî köktendinciler arasında bu tür faaliyetlerin yaygın olduğu ve bu yüzden aralarında büyük bir farklılık bulunduğu yönünde sıkça ortaya atılan iddiaya gelince, Hristiyan köktendinciler ABD içinde kürtaj yapılan klinikleri

bombalamak, kürtaj yapan doktorları öldürmek gibi terör eylemlerine karışmanın yanı sıra, ani ve şiddetli saldırı birlikleri olarak gerekli görüldükleri yerlerde kullanılmak üzere gerici şiddeti çok daha geniş bir ölçekte gerçekleştirmek üzere “hazırlanmaktadır”. **Hıristiyan Faşist köktendinciler tarafından hararetle desteklenen amaçlara hizmet eden şiddetin emperyalist devletin ordularını ve polisini kullanan ABD’nin emperyalist egemen sınıfı tarafından muazzam bir ölçekte bugüne kadar hayata geçirildiği** bir gerçektir. Şu anda daha fazla şiddet uygulanacağı yönünde (Irak ve Afganistan’da halen sürdürülen savaflara ilave olarak İran’a yönelik bir saldırı gibi) tehditler de gündemdedir. ABD silahlı kuvvetlerinin bu dönemdeki ayırt edici özelliklerinden biri kesinlikle ordunun en üst kademelerinden en alt kademelerine kadar herkesin köktendinci bir Hıristiyan Faşist bakış açısından giderek daha fazla etkilenmesi, hatta beyninin yıkanmasıdır. Bu yüzden, en azından şimdiye dek, Hıristiyan Faşist köktendincilerin egemen sınıfın “resmi” silahlı kuvvetleri ve polisinden bağımsız olarak büyük ölçekli terörist eylemlere ve gerici şiddete başvurma ihtiyacı veya yükümlülüğü olmamıştır. Bununla birlikte, Hıristiyan Faşistlerin daha küçük ölçekli şiddet eylemlerine karıştığı kesin olduğu gibi, bu eylemlerin çok daha geniş bir ölçekte gerçekleştirilme potansiyeline sahip olduğu da kuşkusuzdur.

Tekrarlayacak olursak, bütün bunlar bir avuç emperyalist ülkenin egemen olduğu bir dünyadaki “orantısız” ilişkilerin yansımasıdır. Şu anda dünyadaki ülkelerin ve halkların büyük çoğunluğu ve özellikle Üçüncü Dünya’dakiler emperyalist hegemonyanın dayattığı aşırı yoksulluk, sömürü, kitlesel göç ve çalkantılara maruz kalırken, tek bir emperyalist süper güç dünyaya hükmediyor.

Günümüz dünyasında bu çelişkilerin dışavurumlarından biri emperyalist küreselleşme ve yarattığı etkiler ile Cihat yanlısı İslâmî köktendincilik arasındaki karşılıklı olarak güçlenmesidir. Benjamin R. Barber’ın yazdığı kitabın başlığı olan ifadeyi kullanarak, bu olguyu “Küreselleşmeye Karşı Cihat” olarak niteleyebilir ve ABD’nin emperyalist egemen sınıfının yürürlükte olan program ve ideolojisi içerisinde Hıristiyan Faşist köktendincilerin önemli bir unsur olduğunu ilave ederek şöyle genişletebiliriz:

Bir yanında Cihat diğer yanında Küreselleşme ve Küresel Haçlı Seferi bulunan bu mücadelede, insanlığın sömürgeleştirilmiş ve baskı altına alınmış katmanları arasındaki tarihsel olarak miadı dolmuş kesimler ile emperyalist sistemin tarihsel olarak miadı dolmuş egemen katmanlarını görüyoruz. Bu iki gerici kutup karşılıklı mücadele içindeyken bile birbirini *güçlendiriyor*. “Miadı dolmuş” bu güçlerden herhangi birinden yana taraf olduğunuz takdirde, her ikisini de güçlendirmiş oluyorsunuz.

Bu, İslami köktendinciliğin Hristiyan köktendincilikten daha beter olduğu şeklindeki görüşün niçin yanlış olduğunu ve bu görüşün “emperyalist sistemin tarihsel olarak miadı dolmuş egemen katmanlarını” nasıl desteklediğini açıkça göstermektedir. “Miadı dolmuş” bu “iki güç” konusunda şunları da vurgulamıştım:

insanlığa zarar veren ve daha büyük zararlar vermeye devam eden, insanlığı tehdit etmiş ve daha da büyük tehditler savurmayı sürdüren bu olgunun ne olduğundan emin olmak önemlidir. Bu kesinlikle “emperyalist sistemin egemen katmanı”dır.

Geçenlerde, doğru olduğunu ve önemli bir şeye değindiğini düşündüğüm ilginç bir yorum duydum. “Tarihsel olarak miadı dolmuş iki” güçle ilişkili olarak şöyle söyleniyordu: “Eğer ABD ve müttefiklerinin dünyada yapmış ve yapmakta oldukları şeyler olmasaydı, İslâmî köktendinci güçler büyük ölçüde etkisiz kalırdı diyebilirsiniz ama bunun tersini söyleyemezsiniz.” Bu ifade derin bir gerçeklik saklıdır.

Özellikle bu emperyalist ülkede yaşadığımız için ilkesel olarak ABD emperyalizmine, “kendi” egemen sınıfımıza ve dünyada yaptıklarına karşı çıkmak gibi özel bir sorumluluk taşıyoruz. Ancak bu, İslâmî köktendinci güçlerin tarihsel olarak miadı dolmuş gericiler olmadıkları anlamına gelmiyor. Bunlar birbirlerine karşı mücadele ettikleri sırada bile birbirlerini güçlendiren “tarihsel olarak miadı dolmuş” iki güç olduklarından, İslâmî köktendincilerin emperyalizme ve emperyalizmin neden olduğu şeylere karşı çıkışı, bu karşıtlığın niteliğini ve kendisinin de bir parçası olduğu dinamikleri değiştirmiyor. “Tarihsel olarak miadı dolmuş” bu iki güçten herhangi birini desteklemenin diğerinin de güçlenmesine katkıda bulunduğunu anlamak ve bunu herkesin anlaması için mücadele etmek büyük önem taşımaktadır. Bu dinamikten koparak başka bir yol önermek can alıcı öneme sahiptir. (Bakınız, “Bringing Forward Another Way” [Başka Bir Yol Önermek], revcom.us.)

Köktendencilik Günümüz Dünyasında Niçin Gelişiyor?

Bugünkü koşulların en ayırt edici özellikleri arasında küreselleşmede görülen, kapitalist-emperyalist sistemin egemen olduğu bir dünyada kapitalist birikim sürecinin hızlanmasına bağlı sıçramalar bulunmaktadır. Bu, muazzam sayıda insanın yaşamında önemli ve çoğunlukla dramatik değişikliklere yol açmış, geleneksel ilişkileri ve görenekleri büyük ölçüde zayıflatmıştır. Burada, bu sıçramaların Üçüncü Dünyadaki, yani Afrika, Latin Amerika, Asya ve Orta Doğu ülkelerindeki etkilerini ve köktendinciliğin hali hazırda bu ülkelerde görülen gelişmesine nasıl katkıda bulunduğunu ele alacağım.

Üçüncü Dünya’nın her yerinde milyonlarca insan her yıl çok baskıcı şartlar altında kıt kanaat geçinmeye çalışarak yaşadığı tarım alanlarından uzaklaştırılıp, kıt kanaat bile

geçinmelerine izin vermeyen kentlere gitmek zorunda bırakılıyor. Kentlerde çoğunlukla kent merkezlerinin çevresinde halka halka büyüyen gecekondu mahallelerine tıkılıyorlar. Tarihte ilk kez dünya nüfusunun yarısının durmaksızın büyüyen bu muazzam gecekondu kentlerinde yaşadığı görülüyor.

Kendi geleneksel koşullarından ve geleneksel baskı ve sömürü biçimlerinden kopan insan kitleleri kendilerini hiç güvende hissetmedikleri değişken bir yaşamın içine atılıyor. Toplumla bütünleşemiyor, toplumun ekonomik, sosyal dokusuna ve işleyişine herhangi bir biçimde “eklemlenemiyorlar”. Bu Üçüncü Dünya ülkelerinin çoğunda kentlerde yaşayan insanların çoğunluğu *kayıt dışı* ekonomide, örneğin küçük ölçekli işportacı veya esnaf olarak veya yeraltında yasadışı işlerde çalışıyor. Pek çok insan önemli ölçüde bu nedenle bütün bu kargaşa ve çalkantının ortasında bir dayanak noktası bulma çabasıyla köktendinciliğe yöneliyor.

İlave bir faktör de, Üçüncü Dünya’daki bu muazzam, hızlı değişim ve çalkantıların yabancı emperyalistlerin egemenliği ve sömürüsü bağlamında gerçekleşmesi ve emperyalizme ekonomik ve siyasal anlamda bağımlı ve tabi olan “yerel” egemen sınıflarla ilişkilendirilmesidir. Yerel egemenler genel olarak yabancı bir gücün yozlaşmış ve “çürümüş Batı kültürünü” destekleyen temsilcileri olarak görülmektedir. Kısa vadede bu yaklaşım yerel egemenlere ve bunların egemenliklerini borçlu oldukları emperyalistlere karşı muhalefet örgütleyen köktendinci güçlerin, intikam amacıyla kökleri geçmişe uzanan sömürü ve baskı ilişkilerinin en aşırı biçimlerinin onaylandığı geleneksel ilişiklere, göreneklere ve değerlere dönüş yapıp dayatmaları anlamında, elini kuvvetlendirebilir.

Bu muhalefet kendisini İslâmiyet’in egemen din olduğu Ortadoğu’da ama aynı zamanda Endonezya gibi ülkelerde İslâmî köktendinciliğin gelişmesi şeklinde dışa vuruyor. Hristiyanlığın, özellikle de Katolik Kilisesi’nin egemen olduğu birçok Latin Amerika ülkesinde köktendinciliğin gelişimine Protestan köktendinciliğinin çeşitli biçimleri damga vuruyor. Katolik Kilisesi’nin kendilerini yüz üstü bıraktığını düşünen çok sayıda insan, özellikle de yoksullar, dinî fanatizmi yoksullar ve ezilenler adına konuştuğunu iddia eden bir söylemle birleştiren Pentekostalizm gibi çeşitli akımların içine çekiliyor. Hristiyan köktendinciliğin Pentekostalizmi de içeren farklı biçimleri Afrika’nın muhtelif kısımlarında da, özellikle gecekondu mahallelerinde yaşayan kitleler arasında, bu kıtanın diğer kısımlarında yükselişini sürdüren İslâmî köktencilikle eş zamanlı geliyor.

Fakat köktendinciliğin yükselişi aynı zamanda Orta Doğu da dahil Üçüncü Dünya’nın birçok ülkesinde güçlü bir etkisi olan emperyalistlerin siyasi arenada yaptıkları önemli siyasi değişimlerle, bilinçli politika ve eylemlerine de bağlıdır. Bunun önemli boyutlarından biri olarak, Mao Zedung’un ölümünden bu yana Çin’de gerçekleşen gelişmelerin etkisini ve bu

ülkenin bütünüyle değişmiş olmasını göz ardı etmemek ve hafife almamak çok önemlidir. Çin, sosyalizm yolunda ilerleyen bir ülkeyken kapitalizmin fiilen yeniden kurulduğu ve hem Çin’de hem de dünya ölçeğinde devrimi teşvik edip destekleme yöneliminin yerini Çin’i emperyalizmin egemenliğindeki güç politikaları çerçevesinde daha güçlü bir konuma yerleştirmeye çalışan bir yönetime bıraktığı bir ülkeye dönüşmüştür. Bunun kısa vadede, dünyanın her yerindeki ezilen halklar arasında sosyalist devrimin sefaletten kurtuluşun yolu olduğuna ilişkin anlayışı zayıflatan ve kendisi gerici bir dünya görüşü ve programın temsilcisi olsa da, belirli şekillerde dünyadaki egemen güce karşı muhalefet ederek insanları arkasına almaya çalışan köktendincilere daha geniş bir zemin kazandıran köklü olumsuz etkileri olmuştur.

Kısa süre önce İngiltere’de terörist eylemlere karışmakla suçlanan bazı kişiler hakkında yorum yapan bir “terör uzmanı”nın, bir kuşak önce yaşasalar bu kişiler Maocu olacaktı, şeklindeki sözleri bu olguyu yansıtmaktadır. Gerçek Maocuların, yani komünist ideolojinin rehberlik ettiği kişilerin amaçları, strateji ve taktikleri köktendincilerden temelden farklıdır ve komünistler bir yöntem ve yaklaşım olarak terörizmi ilkesel anlamda redederler. Ancak, bu “terör uzmanı”nın yorumlarında gerçek ve önemli bir yan bulunuyor: Halen İslâmî ve diğer köktendinci akımlara kapılan gençlik bir kuşak önce yaşasaydı, bundan kökten farklı olan devrimci komünizm akımına kapılacaktı. Ve bu olgu Sovyetler Birliği’nin ve onun başını çektiği “sosyalist blok”un yıkılmasıyla daha da güçlenmiştir. Aslında Sovyetler Birliği revizyonistlerin (sözde komünist gerçekte kapitalizm yanlısı unsurlar) iktidarın dizginlerini ele geçirdiği ve ülkeyi kapitalist ilkelere uygun olarak (fakat *devlet* kapitalizmi şeklinde ve devam eden bir “sosyalist” kamufleajla) yönetmeye başladığı 1950’lerin ortalarından itibaren sosyalist olmaktan vazgeçmişti. Ancak 1990’lara gelindiğinde Sovyet liderler sosyalizmi *açıkça* terk etmeye başladı ve ardından Sovyetler Birliği dağıldı. Rusya ve Sovyet “bloku”na dahil olan diğer ülkeler “sosyalist”miş gibi görünmekten vazgeçtiler.

Bütün bunlarla bağlantılı olarak emperyalistler ve emperyalist bloğun entelektüelleri amansız bir ideolojik saldırıya girişti. Komünizmin yenildiği ve öldüğü şeklinde yaygın bir propaganda yürütüldü ve komünizm emperyalist tahakküm, baskı ve aşağılanmaya karşı inatla mücadele etmeye çalışanların da içinde bulunduğu geniş halk yığınları arasında bir süreliğine itibar kaybına uğradı.

Fakat emperyalistler yalnızca komünizmi yenilgiye uğratmaya ve gözden düşürmeye çalışmakla yetinmemişler, özellikle dünyanın stratejik olarak gördükleri bölgelerinde emperyalistlerin çıkarlarına ve amaçlarına şu veya bu ölçüde karşı çıkan veya objektif olarak engel oluşturan diğer laik güçleri ve devletleri de hedef almışlardır. Örneğin 1950’li yıllara dönersek, ABD İran petrolünün kendisi (ikinci olarak da İngiltere) tarafından kontrol edilmesine ve bölge üzerinde daha kapsamlı bir hegemonya kurmasına karşı bir tehdit

olarak algıladığı politikaları nedeniyle İran'da Muhammed Musaddık'ın milliyetçi hükümetini deviren bir darbenin mimarlığını yapmıştır. Bunun o tarihten bu yana geçen onlarca yıldır süren yankıları ve sonuçları olmuştur. Bu darbe doğurduğu başka sonuçların yanı sıra İslâmî köktendinciliğin gelişmesine ve sonunda İran İslâm Cumhuriyeti'nin kurulmasına katkıda bulunmuştur: İran halkının, 1970'lerin sonunda Musaddık'ın iktidardan zorla uzaklaştırılmasından sonra ABD tarafından desteklenen ve aslında iktidarda kalması sağlanan hayli baskıcı Şah hükümetinin devrilmesine neden olan kitlesel ayaklanması sırasında İslâmî köktendinciler iktidarı ele geçirmişlerdir.

Emperyalistler son birkaç on yıldır Orta Doğu'nun diğer kısımlarında ve başka yerlerde milliyetçi laik muhalefet hareketlerini bile yenilgiye uğratıp yok etmek için kasıtlı bir biçimde hareket etmiş, hatta zaman zaman köktendinci güçlerin gelişmesine yardımcı olmuştur. Filistin bunun en belirgin örneğidir: ABD emperyalistleri ve ABD'nin karakolu gibi işlev gören İsrail daha laik bir yapı olan Filistin Kurtuluş Örgütü'nü zayıflatmak amacıyla İslâmî köktendinci güçlere fiilen yardım etmiştir. Afganistan'da, özellikle 1980'lerdeki Sovyet işgali sırasında ABD, Sovyetlere karşı fanatik biçimde savaşaacağını öngördüğü İslâmî köktendinci Mücahitler örgütünü destekleyerek silah temin etti. Sovyet işgaline ve Afganistan'daki kukla hükümete aralarında yalnızca daha laik milliyetçilerin değil, Maocuların da bulunduğu başka güçler de muhalefet etti ama tabii ki özellikle Maocular ABD tarafından desteklenmedi, hatta çoğu ABD'nin yardım edip silahlandığı "Cihat yanlısı" İslâmî köktendinciler tarafından öldürüldü.

1950'lerde tanınmış milliyetçi lider Cemal Abdülnasır'ın Mısır'da iktidara gelmesinin ardından, etkisi Mısır ile sınırlı kalmayıp çok daha geniş bir alana yayılan bir tür Arap milliyetçiliği olarak tanımlanabilecek "Nasırcılık" olgusu ortaya çıktı. 1956'da, Nasır Süveyş Kanalı üzerinde daha fazla kontrol talebiyle harekete geçince bir kriz baş gösterdi. Ve İsrail, büyük sömürge imparatorluklarının yaşadığı kayıpları hâlâ tam olarak kabullenmemiş olan Fransa ve İngiltere ile birlikte Nasır'a karşı muhalefete başladı. Ancak işler burada biraz karıştı ve ABD "Süveyş Krizi" sırasında İsrail, Fransa ve İngiltere'ye karşı çıktı. ABD'nin niyeti ne Arap milliyetçiliğini ne de özellikle Nasır'ı desteklemektir; asıl derdi geçmişte bu coğrafyayı sömürgeleştirmiş olan Avrupalı emperyalistlerin yerine geçmektir. İsterseniz geçmişte bu bölgede neler olduğuna kısaca bir göz atalım: I. Dünya Savaşı'nın sonunda merkezi Türkiye'de bulunan eski Osmanlı İmparatorluğu'nun yenilmesiyle, Fransa ve İngiltere Orta Doğu'yu kendi aralarında paylaştı, bu bölgedeki toprakların bir kısmı Fransa'nın sömürgesi olarak Fransa'nın nüfuz alanına bırakıldı, diğer kısımları İngilizlerin kontrolü altında kaldı. Fakat daha sonra, Almanya ve İtalya'nın yanı sıra Japonya'nın da kesin bir yenilgiye uğratıldığı, Fransa ve İngiltere gibi ülkelerin zayıflatıldığı II. Dünya Savaşı sonrasında ABD önemli ölçüde güç kazandı. Bunun üzerine ABD Üçüncü Dünya'da

eski tip sömürgecilik yerine yeni bir sömürgecilik türünü (yeni sömürgecilik) dayattığı yeni bir dünya düzeni kurmak için harekete geçti. Bu sayede Üçüncü Dünya ülkeleri görünüşte bağımsız olsalar da siyasî yapıları ve ekonomik yaşamları açısından bütünüyle ABD'nin kontrolü altına girecekti. Ve İsrail, Amerika'nın Orta Doğu'da artık daha bütünlüklü olarak hayata geçen ve saldırganca savunulan egemenliği doğrultusunda bölgedeki yerini güçlendirdi.

Fakat "Süveyş krizi" sırasındaki tutumu ve diğer milliyetçi hamleleri sonucunda "Nasır" ve "Nasırcılık" özellikle Arap ülkelerinde geniş bir taraftar kitlesi topladı. Bunun üzerine ABD Nasır'ı açık bir biçimde devirmeye çalışmamakla birlikte, Nasırcılığı, daha genel olarak da ABD emperyalizmine muhalefet eden veya yoluna çıkan, tabii ki içinde komünist güçlerin de bulunduğu daha laik güçleri zayıflatma faaliyetlerine başladı. Ve İsrail, özellikle komşusu olan Arap devletlerini yenilgiye uğratarak Filistin'den zorla ilave toprak aldığı (Filistin'den çalınan topraklar üzerinde kurulan İsrail devletinin dışında, halen genellikle "işgal altındaki topraklar" olarak anılan bölge) 1967 savaşından sonra ABD tarafından kesinkes desteklenmeye başlandı ve ABD emperyalizmi adına hareket eden bir kuvvet haline geldi.

1967 savaşında İsrail karşısında alınan yenilgi Orta Doğu halkları arasında Nasır ve Nasırcılığın -ve ona benzeyen, oldukça laik lider ve eğilimlerin- önemli ölçüde itibar ve nüfuz kaybetmesine yol açtı. Hayatını kaybettiği 1970 yılına gelindiğinde Nasır Arap halkları nezdindeki ihtişamını büyük ölçüde yitirmeye başlamıştı.

Burada yine işlerin ne kadar karmaşık boyutlar aldığını görebiliyoruz. Nasır'ın aldığı yenilgiler ve pratikteki başarısızlıkları, temsil ettiği ideolojinin giderek artan sayıda insanın nezdinde meşruiyetini veya uygulanabilirliğini zayıflatıcı bir etki yarattı. "Nasırcılık" ve benzeri ideolojik, siyasî eğilimlerin emperyalist egemenlikten ve her türlü sömürü ve baskı biçiminden gerçek bir kopuşu temsil etmediği, bunu sağlayamayacağı doğrudur. Bu tür ideoloji ve programların bilimsel analizi bunların ulaşmak istedikleri hedeflerle fiilen ulaşabildiklerinin neler olduğunu, bu tür ideoloji ve programların temsilcisi olan ve bunları hayata geçirmeye çalışan liderlerin belirli bir süre sonra engellerle karşılaşarak yenilgiye uğradıklarını göstermiştir. Arap ülkelerinde yaşayan kitlelerin Nasır'ın ve şu veya bu ölçüde onunla aynı ideolojiyi temsil edenlerin karşı karşıya kaldığı engel ve yenilgilere gösterdikleri tepkilerde kesinlikle pragmatik bir yan vardı; kısa vadeli olsa bile egemen olanı doğru ve iyi, kaybedenleri ise kusurlu ve kaybetmeye mahkûm ideolojiler olarak değerlendirdiler. Ve tabii ki kitleler arasında kendiliğinden gelişen bu pragmatik eğilim emperyalistlerin ve diğer gericilerin, yalnızca Nasır gibi laik güçlerle sınırlı kalmayıp daha da yoğun biçimde emperyalizme ve gericiliğe karşı çok daha köklü bir muhalefeti temsil eden komünistlere ve komünizme yönelik yargıları sayesinde güçlendirildi.

Sonraki birkaç onyıldır ve hiç değilse çok kısa süre öncesine kadar, ABD ve İsrail'in kendilerine yönelik muhalefetin içindeki laik güçleri zayıflatmak üzere Orta Doğu'da (ve başka yerlerde) kasten uğraşmadıkları zaman da en azından objektif olarak İslâmî köktendinci güçlerin gelişmesini tercih ettiklerini akılda tutmak önem taşımaktadır. "Soğuk Savaş" sırasında İslâmî köktendincilerin Sovyet bloğuyla işbirliği yapma olasılığı yok denecek kadar azdı. Ve köktendincilerin laik güçlere tercih edilmesini azımsanmayacak ölçüde motive eden şey, köktendincilerin yapısal olarak muhafazakâr, hatta gerici özünün bilinmesi ve emperyalistlerin (ve İsrail'in) kendilerini aydınlanmacı, ilerici bir demokratik güç olarak sunmalarını sağlayacak yararlı bir yanıltıcı unsur olarak davranabileceklerinin fark edilmesiydi.

Bütün bu yaşananların ironik yanlarından biri, Nasır ve diğer milliyetçi Arap devlet başkanlarının yalnızca İslâmî köktendinci muhalefeti (Mısır'daki Müslüman Kardeşler gibi) değil, komünistleri de acımasızca ve kanlı bir şekilde bastırmasıydı. Fakat son onyıllarda dünya sahnesinde olanlara bakılarak, kısa vadede yeniden örgütlenip etkisi ve örgütlü gücü açısından ciddi bir büyüme gösteren gücün devrimci ve komünistlerden çok İslâmî köktendinciler olduğu söylenebilir. Bu olayların arasında (yukarıda söz edildiği üzere) Çin'de ve Sovyetler Birliği'nde olanlar ve bunun komünizmin "yenilgisi"ni temsil ettiği şeklindeki yaygın propaganda, 1970'lerin sonunda İran Şahı'nın düşmesiyle İran'da iktidarın İslâmî köktendinciler tarafından ele geçirilmesi, Afganistan'daki Sovyet işgaline karşı 1980'lerin sonlarında Sovyetlerin geri çekilmeye zorlanmasıyla sonuçlanan ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasında önemli ölçüde payı olan direniş, Orta Doğu'da ve başka yerlerdeki Nasır (ve daha yakın dönemde Saddam Hüseyin) gibi laik yöneticilerin karşılaştıkları başarısızlık ve yenilgiler sayılabilir.

1950'lerden günümüze kadar devam eden bu seyrin yukarıda tartışılan yanlarını çok yalın ve çarpıcı biçimde gözler önüne seren bir diğer örneği Endonezya'dır. Endonezya 1950'ler ve 1960'lar boyunca dünyanın en büyük üçüncü komünist partisine (Sovyetler ve Çin'den sonra) sahipti. Endonezya Komünist Partisi'nin kentlerdeki yoksulların (Cakarta ve başka kentlerdeki gecekondu mahallelerinin durumu olumsuz anlamda dillere destandı) yanı sıra kırsal alanlardaki köylüler, aydınlar ve hatta ulusal burjuva denilebilecek kesimler arasında çok sayıda yandaşı vardı. Ne yazık ki, Endonezya Komünist Partisi'nin bir yandan devrimci bir değişim arayışında olan, bir yandan da yerleşik devlet yapıları içindeki parlamenter araçlarla faaliyet yürütmeye çalışan -komünizm ve revizyonizm karışımı- eklektik bir çizgisi vardı.

O tarihte devlet başkanı milliyetçi lider Ahmet Şükrani'ydi. 1970'lerde Çin'e yaptığım ziyarette Çin Komünist Partisi'nin bazı üyelerinden Endonezya Komünist Partisi'nin yaptıklarını dinlediğimde bu konuda bazı bilgiler edinmiştim. Şunları anlattılar: Yoldaş Aidit

(Şükrani iktidarı boyunca Endonezya Komünist Partisi başkanı) ile beraber mücadele ettik; onu bir ayağını komünizm ve devrimcilikte, bir ayağını reformizm ve revizyonizmde tutmaya çalışmanın sonucunda olacaklar konusunda uyardık. Fakat Endonezya Komünist Partisi eklektik yaklaşımıyla aynı yolda yürümekte ısrar etti. 1965'te, CIA kanalıyla Endonezya ordusu ve bu ordunun tanınmış generallerinden biri olan Suharto ile birlikte çalışan ABD kanlı bir darbe gerçekleştirdi. Yüz binlerce Endonezyalı komünist ve başka birçok insan katledildi, Endonezya Komünist Partisi bütünüyle yok edildi ve devlet başkanlığından zorla alınan Şükrani'nin yerine Suharto getirildi.

Bu darbe sırasında Cakarta civarındaki nehirler kurbanların cesetleriyle doldu; gericiler komünist ya da komünist olduğu iddia edilen insanları öldürüp yığınlarla cesedi nehirlerle attı. CIA'nın öncülük ettiği, örgütlediği ve gerçekleştirdiği bu darbe başladığında çok tanıdık biçimde, kişisel veya ailevi anlaşmazlıkları ya da kinleri olan her türden insan diğer insanları komünist olmakla suçlayıp yetkililere ihbar etmeye başladı. Bunun sonucunda, çok sayıda komünistin yanı sıra, komünist olmayan birçok insan da katledildi. Emperyalistler ve gericiler kan dökmeye başladıklarında, bir tür kana susamış intikam hırsını teşvik edip itici güç sağlayarak çok sayıda insanı bunun içine sürükledi. CIA bu darbeyi yalnızca düzenlemek ve yönetmekle kalmayıp, binlerce komünist önderi özel olarak hedef aldığı ve onları bu yüz binlerce kişilik katliam sırasında doğrudan bertaraf ettiği için açıkça övünmektedir.

Endonezya Komünist Partisinin stratejisindeki temel sorun, devletin özellikle de ordunun yapısının değişmemiş olmasıydı. Parlamento büyük ölçüde milliyetçiler ve komünistlerden oluşuyordu ancak *devlet* hâlâ gerici sınıfların elindeydi. Suharto ve diğer gerici güçler devlet üzerindeki kontrolleri asla kırılmadığı, kontrolünü devam ettirdikleri eski devlet aygıtı asla bozulmadığı ve yok edilmediği için, CIA ile beraber ve onun yönetimi altında çalışarak korkunç sonuçlarıyla birlikte bu kanlı darbeyi gerçekleştirebildi.

Bu itibarla, Çin Komünist Partisi üyelerinin anlattığı bir başka anekdot çok çarpıcı ve dokunaklıdır. Şükrani'nin yanında taşıdığı bir esasının olduğunu, onunla karşılaşan Çinli memurlar, "Bu asayı niçin taşıyorsun?" diye sorduğunda Şükrani'nin, " Bu asa devletin gücünü temsil eder," diye yanıtladığını anlattılar. Bunu aktaran Çinli yoldaşlar hikâyeyi şöyle özetlediler: "Darbeden sonra Şükrani'nin hâlâ asası vardı, onu muhafaza etmesine izin verdiler ama artık devlet gücüne sahip değildi."

Endonezya Komünist Partisi fiziksel olarak tamamen yok edildi, kıyıda köşede kalan bir kaç kişi dışında hiçbir üyesi canlı bırakılmadı ve bu yıkıcı hamleden sonra bir daha asla toparlanamadı. Yalnızca fiziksel anlamda değil, aldıkları ideolojik ve politik yenilgi sonucunda yaşadıkları çözülme ve moral çöküntüsüyle de yok edilmiş oldular. O tarihten bu yana geçen onyıllar içinde Endonezya'da neler oldu? En çarpıcı gelişmelerden biri

Endonezya’da İslâmî köktendinciliğin muazzam yükselişidir. Komünist alternatif yok edildi. Yerine, kısmen emperyalistler ve diğer gerici güçler tarafından bilinçli olarak desteklenen, kısmen de hiç değilse ismen komünist olan güçlü bir laik muhalefetin yıkıldığı koşullarda kendi ivmesiyle gelişen İslâmî köktendincilik, ABD tarafından iktidara yerleştirilen ve on yıllardır orada tutulan Suharto ve kafadarlarının fazlasıyla baskıcı yönetimi karşısında gerçek bir alternatifin olmamasından doğan boşluğu doldurdu.

Mısır, Filistin ve diğer Orta Doğu ülkelerinin yanı sıra Endonezya’da olanlar, gerçekten devrimci ve komünist olanlar da dahil laik güçleri zayıflatmak ve İslâmî köktendinciliği (Latin Amerika ve Afrika’nın bazı bölümlerinde Hıristiyan köktendinciliğe güç kazandırılmasına benzer bir biçimde) güçlendirmek için yukarıda sözünü ettiğimiz ekonomik ve sosyal faktörlerle, yukarıdan ve tanınmayan ve/veya yabancı ve dış güçlerin dayattığı çalkantı, istikrarsızlık ve hızlı değişimin kaynaklık ettiği siyasi boyutun birleşmesidir.

Bu kesinlikle son derece önemli bir olgudur. Bu, objektif gerçekliğin dünyanın her yerinde ilerici yönelimli değişim arayışında olan, hatta devrimci, komünist bir bakış açısının rehberliğinde gerçekten köklü bir değişim için çalışan insanların yüzleşmek ve dönüştürmek zorunda olduğu önemli bir kısımdır. Ve bunu yapmak için, bu olgu konusunda bilgi edinmeyerek ya da inatla görmezden gelerek tehlikeli bir yönelimi benimsemek yerine, öncelikle bu gerçekliği anlamak ve ciddi bir şekilde mücadele etmek gerekmektedir. Bu olgunun ve çeşitli dışavurumlarının derinlerine inmek, altında yatan ve İslâmî köktendinciliğin ifadesi olan -dünya genelindeki belirli ülkelerde ve bölgelerde temel çelişkilerin neler olduğu, bunların kendilerini nasıl dışa vurduğuna ilişkin- dinamiklerin esaslarını kavramak zorunlu, hatta yaşamsaldır. Halk yığınları bu akımlardan yalnızca kazanılan bu derinlikli anlayış etrafında oluşturulacak bir hareketle uzak tutulabilir ve ancak bu şekilde temelden farklı ve çok daha iyi bir dünya kurulabilir.

Dinin ve Köktendinciliğin Yükselişi: Temel Çelişkinin Özgül Bir Tezahürü

Bugün dünyada var olan çelişkilerin bir başka garip ya da tuhaf ifadesi de bir yanda tıp ve bilgi teknolojisi de dahil (dünyanın pek çok bölgesinde nüfusun büyük kısmının, “teknolojik olarak gelişmiş” ülkelerde önemli sayıda insanın hâlâ bu gelişmiş teknolojiye ulaşamadığı ve gittikçe artan sayıda insanın internete, internet ya da başka yollarla geniş miktarda bilgiye fiilen ulaşabildiği de hesaba katılarak) diğer birçok alanda oldukça gelişmiş bir teknoloji ve gelişkin teknikler mevcutken, aynı zamanda, hadi adıyla söyleyelim, *örgütlü cehaletin* din ve özellikle köktendincilik biçiminde büyük bir yükseliş içinde olmasıdır. Bunun yalnızca çarpıcı ve garip bir çelişki olmadığı anlaşılmaktadır: Bir yanda böylesine gelişkin bir teknoloji ve bilgi, diğer yanda yaygın bir cehalet ve gerici hurafelere duyulan inanç.

Dinin ve köktendinciliğin yükselişine neden olan (yukarıda bahsettiğim) ekonomik, sosyal ve siyasal faktörleri analiz etmenin yanı sıra, bunu anlamanın başka, daha da basit bir yolu, onun **kapitalizmin temel çelişkisinin, yani son derece toplumsallaşmış üretim ile şahsi (kapitalist) temellük (mülk edinme) arasındaki çelişkinin günümüz dünyasındaki son derece güçlü bir tezahürü olduğunu** görmektir.

Bütün bu teknoloji nereden geliyor? Hangi esasa dayalı olarak üretiliyor? Ve özellikle bilginin dağıtılması ve insanların bilgi edinme dayanakları açısından -neyin üzerine kurulu? Var olan tüm teknoloji -ve dolayısıyla yaratılan servet- uluslararası üretim ve değişim ağı aracılığıyla milyonlarca insan tarafından toplumsallaşmış biçimlerde üretiliyor. Fakat bütün bunlar üretilen serveti ve bilgiyi sahiplenen, kendi amaçlarına göre istediği gibi değiştiren bir avuç kapitalistin yönetiminde gerçekleşiyor.

Bu neyi gösteriyor? Öncelikle, teknoloji ne kadar gelişirse, aydınlanmanın bu gelişkinliğe şu veya bu ölçüde bağlı olarak yaygınlaşacağını öne süren “üretici güçler teorisi”ni yürütüyor. Bu teorinin “Marksist” ifadesi, teknoloji ne kadar gelişirse, sosyalizm veya komünizme o kadar yaklaşılabileceği şeklindedir. Dünyaya bir bakın. Durum niçin böyle *değil*? Çok temel bir olgu nedeniyle: Bütün bu teknolojiler, bütün üretici güçler kendilerini belirli *üretim ilişkileri* “aracılığıyla gerçekleştirirler”, “gerçekleştirmek” zorundadırlar. Yalnızca verili bir tarihte egemen olan üretim ilişkileri grubuna dahil edilerek geliştirilebilir ve kullanılabilirler. Bu da bizzat egemen olan üretim ilişkilerinin ifadesi olan (ya da her koşulda genel olarak bunlara karşılık gelen) belirli sınıfsal ve toplumsal ilişkilerin, bunlar da esas nitelikleri itibarıyla tüm bu ilişkileri yansıtan ve teşvik eden siyaset, ideoloji ve kültürden oluşmuş bir üstyapının varlığını gerektirir. Dolayısıyla, teknoloji ve bilgiyi de içeren üretici güçler, içinde geliştirilip kullanıldığı üretim ilişkilerinden (ve karşılık gelen sınıf, toplumsal ilişkiler ve üst yapıdan) bağımsız bir biçimde dağıtılıp yararlanıldıkları bir toplumsal boşluk içinde var olmazlar. Bu yalnızca belirli bir üretim, toplum ve sınıf ilişkileri grubu ve buna karşılık gelen gelenekler, kültürler, düşünce tarzları, siyasi kurumlar, vb. aracılığıyla gerçekleşebilir.

Kapitalist-emperyalist sistemin egemen olduğu günümüz dünyasında, bu teknoloji ve bilgi mevcut kapitalist ve emperyalist ilişkiler ve üst yapı “aracılığıyla gerçekleştiriliyor”. Bunun başlıca göstergelerinden biri, bir avuç insana tahsis edilenlerle insanlığın büyük bir bölümüne reva görülen inanılmaz yoksulluk, ıstırap ve cehaletin ortaya koyduğu tuhaf eşitsizliktir. Gerçi bazı emperyalist ülkelerde, istikrarı sağlamak ve halkın egemen sınıfa mensup olmayan kesimlerini yatıştırıp pasifleştirmek için küçük bir miktar daha geniş bir tabakaya dağıtılmaktadır. Ve bu derin eşitsizliğin yanı sıra, bir yanda böylesine gelişkin teknolojiler ve bilgi varken, diğer yanda, aslında bütünüyle kapitalizmin temel çelişkisinin dışavurumu olan köktendinciliğin, gerici hurafelere duyulan inancın yaygınlaşması

şeklindeki tuhaf çelişkiye tanıklık ediyoruz.

Bu anlaşılması son derece önemli olan bir meseledir. Bu meseleyi anlamak yerine, daha kestirme bir yaklaşım ve yöntem izlenseydi şunu söylemek kolay olurdu: “Aklım almıyor, bütün bu teknoloji ve bilgi varken niçin bu kadar çok sayıda insan böylesine cahil kalıyor ve hurafelere kapılıyor?” Tekrarlarsak, bu sorunun dünyadaki en temel ilişkilere değinen yanıtı şudur: Bunun nedeni, egemen üretim, toplum ve sınıf ilişkileri, siyasi kurumlar, yapılar, süreçler ve üst yapının diğer her alanıdır, yani kapitalizmin dünya ölçeğinde bir sömürü ve baskı sistemi geliştirdiği bir çağda ifadesini bulduğu şekliyle kapitalist birikim sistemine karşılık gelen ve bunu pekiştiren egemen kültür, düşünce tarzları, gelenekler, alışkanlıklar ve benzerleridir.

Bu, köktendencilik olgusunu anlamakta kullanılabilecek bir diğer önemli bakış açısıdır. Eşitsizlik arttığı ölçüde köktendencilik ve ilişkili eğilimlerin beslendiği zemin aynı ölçüde genişleyecektir. Aynı zamanda, bununla keskin bir çelişki içinde olsa da, devrimci dönüşüm için potansiyel olarak daha güçlü bir zemin bulunmaktadır. Dünyada yalnızca hayat şartları açısından değil, bilgiye erişim açısından da yaşanan derin eşitsizliklerin tümünün üstesinden yalnızca komünist devrimle gelinebilir. Komünist devrimin amacı toplumun kontrolünü emperyalistlerin ve diğer sömürücülerin ellerinden almak ve artan sayıda insanın gelişen bilinçli inisiyatifi aracılığıyla ilerlemek, tüm sınıf ayrımlarını (Marks’ın formülüyle), bu sınıf ayrımlarının dayandığı tüm üretim ilişkilerini, bu üretim ilişkilerine karşılık gelen tüm toplumsal ilişkileri ortadan kaldırmak ve toplumun üyelerine artan inisiyatif ve yaratıcılık alanı sağlayarak, kamu yararı için bilinçli ve gönüllü olarak işbirliği yapan insanların özgür bir şekilde ortaklık ettiği nihai ve dünya ölçeğinde bir toplum oluşturmak için bu toplumsal ilişkilere karşılık gelen tüm fikirleri devrimcileştirmeyi başarmaktır.